

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

AZ ELEFÁNTCSONTTORONY ÁRNYÉKÁBAN

**Az egyetemi kábítószer-szintér és annak szereplői: fogyasztók – kisegítők –
terjesztők**

Dési Ádám Dániel
doktori dolgozat tézisei

Kutatóhely vezetője: dr. Rozsnyai Krisztina, tanszékvezető, egyetemi tanár

Témavezető: dr. Lévay Miklós, egyetemi tanár

DOI: 10.15476/ELTE.2022.132

Budapest, 2022

Bevezetés, kutatási kérdés és elméleti megközelítés

Miért választottam az egyetemi kábítószer terjesztés kérdését? Már a kriminológia mesterképzés alatt elkezdtem a téma feltárását, igaz, akkor még a kutatás központi fókusza az alacsony szintű kábítószer terjesztés szervezett bűnözési megközelítése volt. Ezt az elméleti keretet nem követtem ebben a dolgozatban, mivel inkább foglalkozott a terjesztés hogyanjával, mintsem a miértjével, vagyis bevezető jellegű érdeklődésnek megfelelő volt, de közel se biztosította a szintér vizsgálatához szükséges mélységet. Hasonló élményről számolt be Buccerius (2007, 2014) is, mikor arra jött rá a frankfurti másodgenerációs bevándorlók kábítószer terjesztésének vizsgálata során, hogy önmagában a kereskedelem szervezése és logisztikája kriminológiai értelemben nem túl érdekes, mivel alig különbözik más kisvállalkozói szemlélettől. Helyette az adott szintér egyéni jellemzőire, motivációira és kulturális közegére érdemes figyelmet fordítani, én magam is ezzel a szemlélettel folytattam a doktori kutatásomat.

Keretrendszerét tekintve a dolgozatban olyan szerzőkre és elméletekre támaszkodom, melyek elsősorban az interakcionista és kritikai paradigmához kötődnek, többek között Zinberg (2005), Sykes és Matza (2001), Rácz (2006), Sandberg (2022) valamint Parker és munkatársai (2000). Ennek a következménye az, hogy kiemelt figyelmet kap a társadalmi státusz kérdése, valamint az identitás helyzete. Amíg a kritikai paradigma jellemzően a struktúrákat biztosító nagy társadalmi rendszereken keresztül értelmez, addig az interkacionista paradigma többnyire az ágens egyén szintjén, azon keresztül magyarázza a társadalmi jelenségeket. A tudományterületen belül újabbnak tekinthető narratív kriminológiai irányzat egyik célkitűzése volt, hogy a struktúra és az ágencia alapú megközelítések között hidat képezzen (Presser & Sandberg, 2019). A közvetítő szerepének köszönhetően ez az iskola megfelelő eszközkészletet biztosított a kutatott téma feltárására, annak ellenére is, hogy a hazai tudományos közbeszédbe még nem ágyazódott be a narratív kriminológia.

Kutatási kérdéseim a következők voltak:

1. Mik a társadalmi státusból következő jellemzők és meghatározó tényezők az egyetemi kábítószer szintéren?

2. Milyen hatással van és hogyan befolyásolja az egyetemi környezet a kábítószer szintérrrel való viszonyt?
3. Hogyan épül fel és melyek a terjesztési karrierút jellemző állomásai?
4. Milyen hatással van az identitásra, és hogyan jelenik meg a személyes kapcsolatokban a terjesztésben (és a kiségitésben) való részvétel?

Módszertan

A kutatásom során 41 félig strukturált interjút készítettem 38 személlyel, olyan egyetemistákkal, akik a budapesti kábítószer szcéna aktív szereplői. Pozíciójuk tekintetében egyaránt megjelentek köztük alkalmi és problémás fogyasztók (9 fő), közvetítők, kiségitők (18 fő) valamint profitorientált terjesztők (11 fő) is. Az alanyok 20-28 éves kor között mozogtak, három kivétellel mind budapesti egyetemek hallgatói, több mint kétharmaduk (26 fő) Budapesten született.

Az alanyokat hólabda és networking módszerekkel értem el,¹ mivel a személyes ajánlás volt a megbízhatóságom garanciája. Kettő kivétellel egyetlen alanyt sem ismertem korábbról, ezért is kellett a referálási rendszerre támaszkodnom. Mivel a kutatás témája súlyosan büntetendő, törvénytörtő magatartásokból áll, ezért minden interjút anonimizáltam, a felhasznált idézeteknél pedig véletlenszerűen generált kódneveket kaptak az alanyok. Az interjúkat elsősorban olyan kávézókban és bárókban vettem fel, melyek a budapesti egyetemista élet természetes, informális és biztonságos környezetei.

Eredmények

1. Az egyetemisták által megélt mindennapok jellemzője, kábítószer szintérrrel együtt vagy anélkül egyaránt, egy biztonságos és kiszámítható környezet. A magasabb társadalmi státusz egyik legfontosabb következménye az erőszak tapasztalatának szinte teljes hiánya. Az, amit az erőszak szubkultúrájaként írhatunk le, olyan társadalmi struktúrák következménye többek között, mint a

¹ Geddes és mtsa: When the Snowball Fails to Roll and the Use of 'Horizontal' Networking in Qualitative Social Research. 349.

létbizonytalanság vagy legalábbis folyamatos megélhetési nehézségek, a megtorló vagy büntető állam, amely célzottan a marginalizált közösségek ellen is dolgozhat, vagy éppen a mobilitási csatornák bezáródása. A középosztályinak tekinthető egyetemista rétegnek más jellegű strukturális tényezőkkel kell megküzdeniük. A konfliktusok megoldására a társadalmi norma az alternatív eszközöket jelenti, és korai szocializációtól kezdve bünteti az erőszakos fellépést. A vizsgált csoport inkább bízik az államban és a törvény erejében konfliktuskezelés esetében.

2. Szimbolikus határalkotás figyelhető meg a fogyasztott, pontosabban a nem fogyasztott szerek viszonyában. A szintér szinte minden tagja elutasítja a dizájner szereket, magyarázatuk pedig annak kiemelten veszélyes egészségkárosító hatása. Az általam megkérdezettek értelmezésében ezeknek a szereknek a használata az abszolút deprivációval köthető össze, amikor a fogyasztónak nincs választási lehetősége a hagyományos kábítószeresek között. A dizájneresek tehát nem csupán önmagukban, mint anyagok veszélyesek, hanem a zinbergi hármashoz képest megfigyelhetően megjelenik rajtuk a fogyasztói alacsony társadalmi státusza.
3. Egyetemistának lenni a kábítószer szintér kontextusában egyet jelent egy társadalmilag elnézett lázadással, ami a milió része. A diploma megszerzése után, ahogy elmúlik az intézmény jelentette szabadság és vele együtt a helyi szintű normalizáció, az addig nonkonformista hallgatókból konformista fehérgalléros munkások lesznek. A tágabban vett narratíva üzenete az, hogy ebben a pár évben megengedett bizonyos mértékű óvatos normasértés, mert ez úgyis belesimul egy későbbi konformista életútba. Ez az elvárás önmagában nem is alaptalan, hiszen kriminológiai közhely, ahogy arra többek között a fejlődéskriminológia is rámutatott, hogy az emberek fokozatosan kiöregednek a bűnözésből (és ezzel együtt a normasértésből is).
4. Ha lineáris kriminális karrierként tekintünk a terjesztésre, akkor azt láthatjuk ahogy fogyasztókból kiségitők, majd a kiségitőkből terjesztők lesznek. Mind a szakirodalom, mind a saját kutatásom megerősítette, hogy még az alacsony szintű terjesztés sem biztosít elégséges méretű lefedettséget a kábítószer piacnak, vagyis szükséges egy közvetítői réteg: a kiségitők. Ugyan maga a kiségités jellegénél fogva meglehetősen egyszerű koncepció (csak ismerősöknek, semmi

vagy minimális profit ellenében), mégis kiterjedt tipológiával rendelkezik. Ami szakmai szempontból tipológia, az annak a gyakorlatnak az absztrakt fordítása, hogy milyen sok különböző út vezet el a kiségitéshez. Egyaránt megjelenik a minőségre való igény, a kalandvágy, vagy éppen a megtakarítás, mint szempont. A legfontosabb tényező azonban a társas hatás, a fogyasztói és baráti kör egysége.

5. Az üzlet és barátság közti feszültséget a kötélranc metaforájával lehet leírni. A kiségitők és a terjesztők egyaránt arra törekednek, hogy megtalálják az egyensúlyi pozíciót a két véglet között. A sikertelenség következménye lehet a baráti kapcsolatok elvesztése, kiüresedése, az érdekbártságok kialakulása, a kockázatos profitmaximalizálás vagy éppen a túlzott engedékenység (kedvezmények és ajándékok) miatti anyagi nehézségek. A sikeres egyensúlyi állapotot a kellemes szolgáltatás fogalmával definiáltam, ebben a helyzetben az adott személy ki tudja békíteni az üzleti oldal profitmaximalizálását a baráti oldal státuszával. Fogyasztói oldalról kettős megítélése van a kellemes szolgáltatás jellegének, részben segít a neutralizációban, nem szükséges kapcsolatba kerülniük a társadalmi státuszuktól idegen környezettel, hanem bent maradnak az ismerős egyetemi – baráti viszonyok között. A másik oldalról viszont egy állandó szocializációkényszert helyez rájuk, ahol a terjesztővel való baráti viszony ápolása egy elvárás, ami a tranzakció üzleti vonala mellett ráadás, és bújtatott költségeket jelent.
6. Az, ahogyan az egyetemi terjesztők látják magukat, egy spektrumon értelmezhető. Egyik végén egy instrumentális szerep található, a vállalkozói, akinek a célja a jövedelemszerzés, és ennek csak eszköze a kábítószer. A másik végén az organikus szerep, a sámán található, akinél pont fordítottak a prioritások, számára a kábítószer a cél, és a belőle származó jövedelem pusztán csak eszköz. Természetesen ezek ideáltipikus tisztaságukban nem találhatóak meg a valóságban, ugyanakkor a kutatás alanyai mind felrajzolhatóak ebben a koordináta rendszerben. A vállalkozó számára a terjesztés maga felfogható egyfajta szakmai gyakorlatként, tapasztalatszerzésként, csak meglátott egy piaci rést, amit ki akart használni. A sámán szempontjából a kábítószer több mint a bódulat kiváltója, ez egy gazdag kultúrával rendelkező hasznosítható lehetőség. A sámán szerepnek része az, hogy másokat bevezet a biztonságos fogyasztásba,

megmutatja, miként használhatóak ezek a szerek az önfejlesztés, trauma feldolgozás keretei között.

Összegzés

Egy doktori disszertációnak több célja is lehet. A sajátom az volt, hogy magyarázatot adjon arra, hogyan és miért jön létre egy bizonyos típusú kriminális karrier. Vagyis a magyar (budapesti) felsőoktatásban egyes tanulók miként válnak kábítószer-terjesztővé.

Az egyetemi közeget, ami a kutatásom helyszíne, sűrű leíráson keresztül ábrázoltam. A közeget úgy kezeltem, mintha teljesen ismeretlen terepre tévedtem volna, a kábítószer terjesztéssel foglalkozó etnográfákhoz hasonlóan. Vagyis, ahogy nem kérdőjelezzük meg azt, hogy miért töltünk sok időt (és oldalt) ezeknek az akadémiától távol eső szereplők otthonainak felrajzolásával, úgy ezt a logikát követtem itt, a budapesti egyetemisták tekintetében.

Közlemények listája

Dési, Á. (2022). Az ajándékozás szerepe és funkciója a kábítószer színtéren. *KRIMINOLÓGIAI KÖZLEMÉNYEK*, 2022(82), 65–76.

Dési, Á. (2021). A nonkonformitás belesimulása a (tervezett) konformista életútba. *THEMIS: AZ ELTE ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA ELEKTRONIKUS FOLYÓIRATA*, (2).

Dési, Á. (2020a). Drog - üzlet - barátság - kutatás. Kutatói pozíció és szerep az egyetemi kábítószer szcénában. *ANTRO-PÓLUS*, 7, 103–121.

Dési, Á. (2020c). Párkapcsolati szerepek és funkciók a kábítószer-használat tükrében. *THEMIS: AZ ELTE ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA ELEKTRONIKUS FOLYÓIRATA*, 83–102.

Dési, Á. (2020b). Karneváli hangulat és kábítószer a hazai fesztiválokon. *KRIMINOLÓGIAI KÖZLEMÉNYEK*, 80, 189–196.

Dési, Á. (2019). A narratív kriminológia alapjai. *KRIMINOLÓGIAI KÖZLEMÉNYEK*, 79, 143–151.

Dési, Á. (2018a). A digitális bennszülött generáció és a kábítószer tudatosság. *KRIMINOLÓGIAI KÖZLEMÉNYEK*, 78, 93–100.

Dési, Á. (2018b). Az egyetemi kábítószer-disztribúció. *MAGYAR TUDOMÁNY*, 179(11), 1692–1701.

Dési, Á. (2017a). A bandavezetés módszertani és etikai dilemmái. *SZOCIOLÓGIAI SZEMLE*, (2), 114–116.

Dési, Á. (2017b). A közösségi ellátás mint illegitim kábítószer-terjesztési típus. *THEMIS: AZ ELTE ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA ELEKTRONIKUS FOLYÓIRATA*, (2), 24–48.

Felhasznált irodalmak

- Bucerius, Sandra M. (2007). "What Else Should I Do?" Cultural Influences on the Drug Trade of Migrants in Germany. *Journal of Drug Issues*, 37(3), 673–697.
- Bucerius, Sandra M. (2014). *Unwanted. Muslim immigrants, dignity, and drug dealing*. Oxford University Press.
- Presser, L., & Sandberg, S. (2019). Narrative Criminology as Critical Criminology. *Critical Criminology*, 0123456789.
- Rácz, J. (2006). *Kvalitatív drogzutatóások*. L'Harmattan.
- Sandberg, Sveinung. (2022). Narrative Analysis in Criminology. *Journal of Criminal Justice Education*, 1–7.
- Sykes, M. G., & Matza, D. (2001). Neutralizációs módszerek (A normasértés elmélete). In J. Rácz (Ed.), *Szabálykövet(él)ők és bajkeverők. Bevezetés a devianciák szociológiájába* (pp. 77–84). Új Mandátum Könyvkiadó.
- Zinberg, N. E. (2005). *Függőség és kontroll. Drog, egyén, társadalom*. Nyitott Könyvműhely Kiadó.